

MÔ HÌNH PHÁT TRIỂN TÀI NĂNG

Giáp Bình Nga

Khoa Tâm lý - Giáo dục, Trường ĐHSP Hà Nội.

Sáng tạo và phát triển tài năng từ lâu đã là mối quan tâm của nhiều quốc gia trên thế giới “Hiển tài là nguyên khí của quốc gia”. Tuy nhiên, ở Việt Nam, phát triển tài năng vẫn chưa đáp ứng được yêu cầu, chưa hình thành được hệ thống quy chuẩn. Vấn đề sáng tạo và phát triển tài năng hiện đang là thách thức lớn trong nền kinh tế tri thức và trong tiến trình hội nhập khu vực và quốc tế, nhất là trong bối cảnh Việt Nam đã gia nhập WTO.

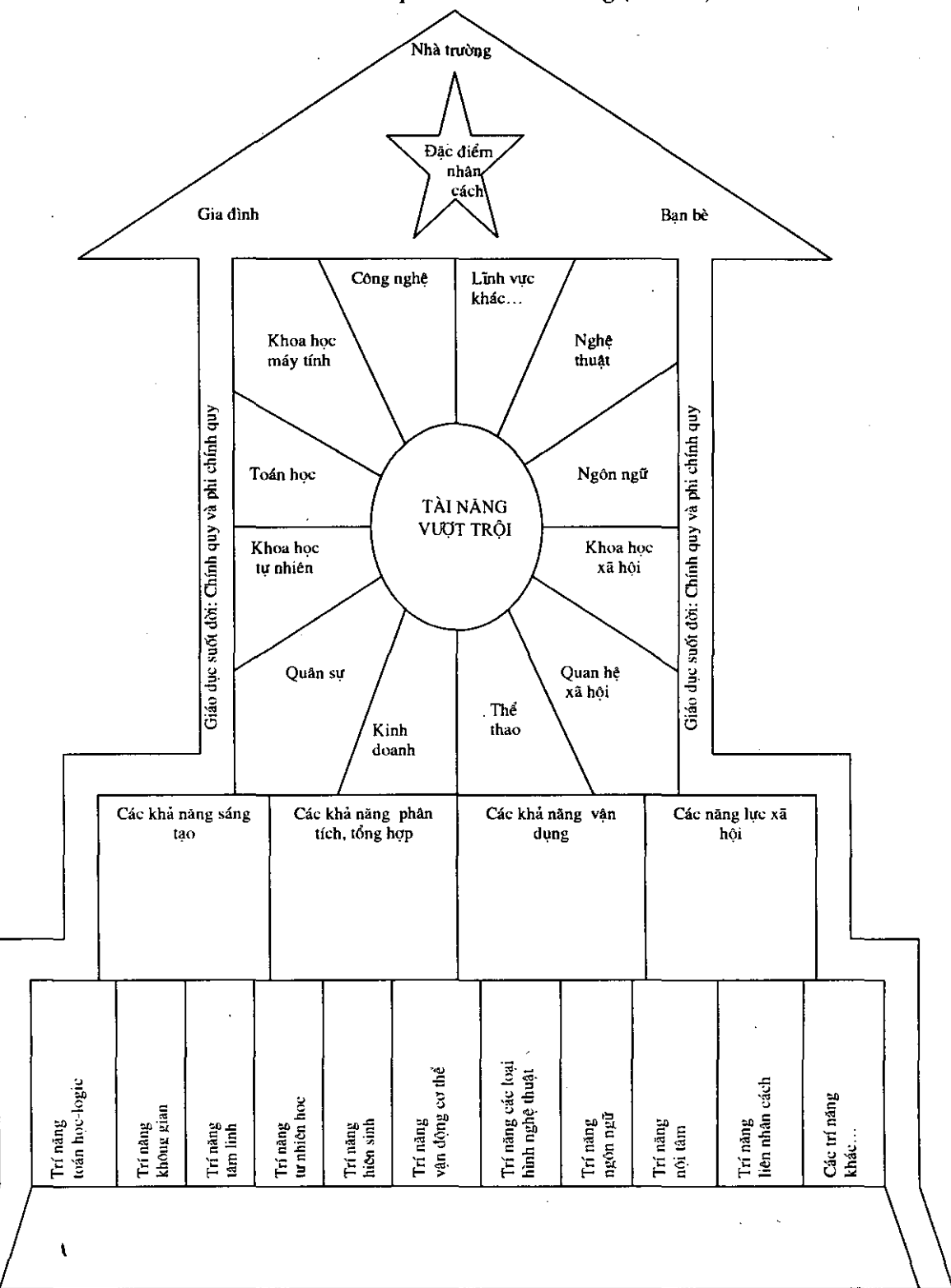
Khả năng tiềm ẩn trong mỗi con người là vô tận, khả năng tiềm ẩn này vẫn chưa được phát hiện và khai thác triệt để. Mục tiêu của việc phát triển tài năng là giúp các cá nhân, nhóm và cộng đồng phát huy được những khả năng tiềm ẩn, khơi nguồn cho sáng tạo trong nhà trường, sáng tạo trong sản phẩm và trong công việc.

Chúng ta hiện đang cần một lượng khá lớn những học sinh, sinh viên, công chức, viên chức tài năng có đầy đủ kiến thức, kỹ năng sáng tạo và lương tâm nghề nghiệp để tạo ra những sản phẩm có hàm lượng chất xám cao, giá cả có khả năng cạnh tranh tốt trong tất cả các lĩnh vực đời sống kinh tế - xã hội.

Trên cơ sở tiếp cận những mô hình phát triển tài năng của nhiều tác giả trên thế giới, chúng tôi đưa ra mô hình phát triển tài năng (xem hình 1) để tạo tiền đề cho những nghiên cứu cơ bản và nghiên cứu ứng dụng một cách toàn diện, hệ thống và chính thống về sáng tạo và phát triển tài năng, đặt nền móng đầu tiên cho chuyên ngành khoa học mới mẻ ở Việt Nam: tâm lý học phát triển tài năng (Psychology of Excellence).

Theo mô hình này, tài năng tiềm ẩn bao gồm các *trí năng* và những khả năng về *sáng tạo, phân tích, tổng hợp, vận dụng và năng lực xã hội*. Tài năng vượt trội là hệ thống kỹ năng, kỹ xảo phát triển ở trình độ cao, thể hiện thành tựu nổi trội trong một hay nhiều lĩnh vực: khoa học tự nhiên, khoa học xã hội, khoa học máy tính, công nghệ, văn học, các loại hình nghệ thuật, kinh doanh, quân sự, ngôn ngữ, quan hệ xã hội, thể thao v.v...

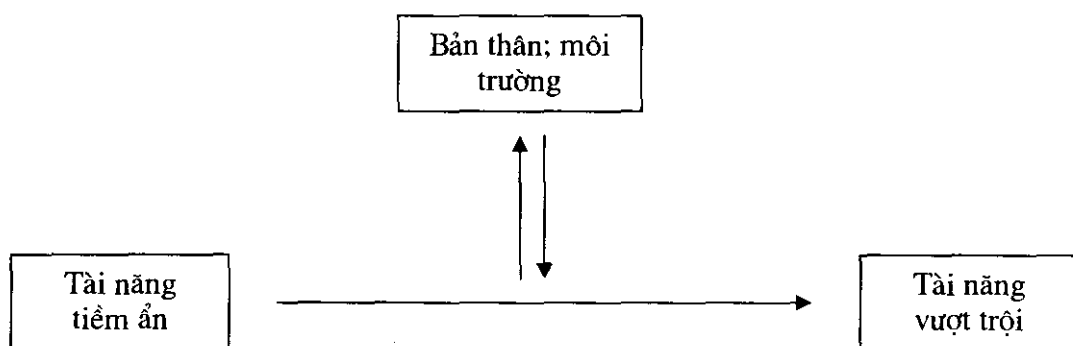
Hình 1: Mô hình phát triển tài năng (PTTN)

Với phương pháp tiếp cận đo lường tâm lý thì tài năng tiềm ẩn đóng vai trò như là *các yếu tố dự báo*, tài năng vượt trội là *các yếu tố định chuẩn*. Bản thân, môi trường là *các yếu tố điều hòa* có tác động hai chiều tích cực/kích thích hoặc tiêu cực/kìm hãm tới sự phát triển tài năng (xem hình 2). Yếu tố liên quan chặt chẽ với bản thân mỗi cá nhân và môi trường đó là giáo dục suốt đời bao gồm tất cả các loại hình: chính quy, phi chính quy, vừa học vừa làm, cũng giữ vai trò quan trọng trong sự chuyển hóa từ tài năng tiềm ẩn thành tài năng vượt trội.

Sự phát triển tài năng (PTTN) hay chuyển hoá từ khả năng đến trình độ - từ tài năng dạng tiềm ẩn đến tài năng vượt trội có thể được giản hoá trong mối quan hệ điều hoà sau:

Hình 2: Mô hình PTTN dạng khái lược

Với cách tiếp cận này, chúng tôi có thể tiến hành nghiên cứu rất nhiều vấn đề sau đây:

Nghiên cứu các trí năng được đề cập trong mô hình PTTN. (Tầng bậc thứ nhất) và thiết kế hoặc thích nghi các bộ công cụ đo chuẩn để đo lường các trí năng này;

Nghiên cứu khả năng sáng tạo, khả năng phân tích, khả năng vận dụng và các năng lực xã hội (tầng bậc thứ hai);

Nghiên cứu về giáo dục suốt đời và sự phát triển tài năng;

Nghiên cứu sự phát triển tài năng vượt trội trong các lĩnh vực Nghệ thuật, Ngôn ngữ, Khoa học xã hội, Quan hệ xã hội, Thể thao, Kinh doanh, Quân sự, Khoa học tự nhiên, Toán học, Khoa học máy tính, Công nghệ, và các lĩnh vực khác như Khoa học vũ trụ, Thần học,... (tầng bậc thứ ba);

Nghiên cứu các tác động của những môi trường xã hội có ý nghĩa trong

sự phát triển tài năng vượt trội như vai trò của gia đình, nhà trường, và bạn bè đồng trang lứa (tầng bậc thứ tư);

Nghiên cứu sâu các đặc điểm nhân cách của chủ thể liên quan đến sáng tạo và phát triển tài năng.

Tài liệu tham khảo

1. Chương trình đào tạo quốc tế thạc sỹ Tâm lý học tài năng Trường Đại học Tổng hợp Munich - Cộng hoà liên bang Đức.

http://www.paed.unimuenchen.de/excellence/cur/mod_old.html

2. Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.

3. Nicky Hayes (2005). *Nền tảng tâm lý học - Foundations of Psychology*. Thomson Learning.

4. Sternberg, R. J., & Powell, J. S. (1982). Theories of intelligence. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of human intelligence* (pp. 975-1005). New York: Cambridge University Press.